ULUSAL AİLE ÇİFTÇİLİĞİ SEMPOZYUMU

30-31 Ekim 2014
ANKARA

Şekerbank

SEMPOZYUM DÜZENLEME KURULU BAŞKANI
Prof. Dr. Bülent GÜLÇUBUK

DÜZENLEME KURULU
Başkan, Prof. Dr. Bülent GÜLÇUBUK (Ankara Üniversitesi-AKÇAM)

Ş. Şemsi BAYRAKTAR, TZOB Genel Başkanı
Nahit BİNGÖL, Kalkınma Bakanlığı, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürü
Prof. Dr. Ahmet ÇOLAK, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dekanı
Özden GÜNGÖR, TMMOB-Ziraat Mühendisleri Odası, Yönetim Kurulu Başkanı
Dr. Gürsel KÜSEK, GTHB-Tarım Reformu Genel Müdürü
Prof. Dr. Ahmet ÖZÇELİK, Ankara Üniv. Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölüm Başkanı
Taner TAŞPINAR, PANKOBİRLİK Genel Müdürü
Varol YILDIZ, Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Bir., Yönetim Kur. Başkanı
Cafer Yüksel, OR-KOOP Genel Başkanı
Yakup YILDIZ, KÖY-KOOP Genel Başkanı
Dr. Yener ATASEVEN
Dr. Özdal KÖKSAL
Burcu AKDENİZ EKBİÇ
Uzman Murat KÖSEÇAVUŞ

SEMPOZYUM SEKRETARYASI

Dr. Özdal KÖKSAL
Dr. Yener ATASEVEN
Araş. Gör. F. İlknur ÜNÜVAR
Araş. Gör. Alper DEMİRDÖĞEN
Araş. Gör. Hüseyin Tayyar GÜLDAL
Araş. Gör. Berkay KESKİN
Araş. Gör. Gülce OLGUN
Burcu AKDENİZ EKBİÇ

İÇİNDEKİLER

Tarımsal Örgütlenme ve Pazarlama

Gıda Arz Zincirinde Yeniden Yapılanma ve Küçük Tarım İşletmeleri 2

Küçük Aile İşletmelerinde Tıbbı ve Aromatik Bitki Yetiştirme ve Pazarlama Olanakları 12

Ülkemizde Yaş Meyve, Sebze ve Süt Ürünleri Pazarlama Kanalları İçinde Küçük Aile İşletmelerinin Yeri ve Üretici Pazarları Modelinin Değerlendirilmesi 16

Aile İşletmelerinde Üretilen Ürünlerin Pazarlama Olanakları, Sorunlar ve Çözüm Önerileri .21

Kırsal Kalkınma, Gençlik ve Gıda Güvencesi

Gençlerin Kırsalda Çiftçilik Yapma Eğilimleri: Akhisar İlçesi Örneği 27

Aile Çiftliği Gençlerinin Okuma Alışkanlıkları Üzerine Bir Değerlendirme: Tokat Merkez İlçe Örneği 33

Türkiye'de Çocukların Karıştığı Tarımsal Kazalar ve Ailenin Rolü 39

Çok Çocuklu Geleneksel Aile Çiftçiliğinin Kentte Evrimleşemeyen Karmaşıklığı: Van, Bitlis ve Muş İlleri Örneği 45

Gıda Güvencesinin Sağlanmasında Aile Çiftçiliği 50

Dezavantajlı Bir Aile Çiftçiliği Grubu Olarak "Mevsimlik Tarım İşçileri" 55

Kooperatifçilik

Aile Çiftçiliği Örgütlenmesinde Kooperatifleşmenin Önemi 62

Aile Çiftçiliği ve Örgütlenme 68

Tarımsal Kalkınma Kooperatif Karlılığının DuPont Model Analizi 73

Doğal Kaynaklar, Çevre ve İklim Değişikliği

Küresel İklim Değişikliğinin Tarım Yayımı ve Politikaları Üzerine Olası Etkileri 80

Türkiye'de Aile Çiftçilerine Yönelik İklim Değişikliğine Uyum Çalışmalarının Dünya Örnekleri İle Karşılaştırılması ve Uyum Önerileri 86

Tarımda İklim Değişikliği ve Aile Çiftçiliği 93

Aile Çiftçilerinin Gözünden İklim Değişikliği Riski 99

Aile Çiftçiliğinin Küresel İklim Değişiminin Olumsuz Etkilerini Azaltmadaki Rolü 109

Orman Köylerinde Tarımsal Faaliyette Bulunan Aile İşletmelerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı ... 120

Tarım Hukuku

Türkiye'de İzlenen Arazi Toplulaştırması Politikalarının Sürdürülebilir Aile Çiftçiliği Modeline Etkileri 127

Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunundaki Değişikliğin Tarım İşletmelerine Olası Etkileri 133

Aile Çiftçiliğinin Türk Hukuku Yönünden Değerlendirilmesi 140

Tarımsal Vergilendirme Politikalarında Aile Çiftçiliğinin Yeri ve Önemi 147

Türkiye'de Aile Çiftçiliği ve Sosyal Güvenlik Uygulamaları 152

Tarımsal Vergilendirme Politikalarında Aile Çiftçiliğinin Yeri ve Önemi

R. Figen CEYLAN[1] Cengiz SAYIN[1] Meral ÖZALP[2]

[1]Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, 07070, Antalya, ceylan.figen@gmail.com

[1]Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, 07070, Antalya, csayin@akdeniz.edu.tr

[2]Öğr. Gör., Akdeniz Üniversitesi Kumluca MYO, Antalya, meralozalp@akdeniz.edu.tr

Özet

Tarım sektörü, vergilendirme süreçleri göz önüne alındığında, hem maliye politikalarının etkinliğini hem de serbest piyasa düzeninin işlerliğini değerlendirmede önemli bir yere sahiptir. Başta gelir vergisi olmak üzere üretime bağlı doğrudan vergiler ve pek çok tarımsal sanayi ve diğer mal ve hizmetlerin kullanımı talebinden kaynaklanan dolaylı vergiler tarım sektöründe izlenmesi gereken konulardır. Tarımın neredeyse milli gelirin % 25'ini oluşturduğu gelişmekte olan ülkeler için, tarımın işleyen bir sistem çerçevesinde vergilendirilememesi hem maliye politikasının yürütülmesine engel olmakta hem de gelişme yolunda gecikme sürecini uzatmaktadır. Tarımsal gelirlerin düzenli vergilendirilememesi, gelirin tespitinin zorluğu, beraberinde üretimin pazarda vergilendirilmesi, satış gelirleri üzerinden stopaj uygulamalarını getirmektedir. Aile çiftçiliğinin vergilendirme politikalarının işlerliği üzerindeki etkileri olduğu, vergi politikaları ve değişen uygulamaların da sürdürülebilir tarımsal üretim ve üretici üzerinde etkileri olduğu muhakkaktır. Bu çalışma kapsamında, tarım sektörünün karşı karşıya kaldığı gelire veya sektör içi ve dışı tüketim talebine bağlı olan ve olmayan vergi uygulamaları ve bunların etkilerinin Türkiye örneği üzerinden değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vergi, vergi politikası, maliye, aile çiftçiliği, Türkiye

1. Giriş

Tarım sektörü, vergilendirme süreçleri göz önüne alındığında, hem maliye politikalarının etkinliğini hem de serbest piyasa düzeninin işlerliğini değerlendirmede önemli bir yere sahiptir. Başta gelir vergisi olmak üzere üretime bağlı doğrudan vergiler ve pek çok tarımsal sanayi ve diğer mal ve hizmetlerin kullanımı talebinden kaynaklanan dolaylı vergiler tarım sektöründe izlenmesi gereken konulardır. Tarımın vergilendirilmesi, tarımsal üretimin milli gelirin göreceli olarak daha düşük bir oranını teşkil ettiği gelişmiş ülkeler için çoğunlukla göz ardı edilebilir bir problemdir. Milli gelir dengesini bozmadığı sürece, vergi muafiyeti ve istisnası gibi vergi dışı bırakma uygulamaları, sektörel destek politikası araçları olarak da kullanılagelmiştir. Buna karşın, tarımın neredeyse milli gelirin % 25'ini oluşturduğu gelişmekte olan ülkeler için, tarımın işleyen bir sistem çerçevesinde vergilendirilememesi hem maliye politikasının yürütülmesine engel olmakta hem de gelişme yolunda gecikme sürecini uzatmaktadır.

Türkiye'de tarım ile uğraşanların büyük bölümünün gelir seviyesinin düşük oluşu ve muhasebe tekniği açısından gelirlerinin tespitinin çok güç olması nedeniyle tarımsal gelirlerin vergilendirilmesi sınırlı ölçüler içinde yapılabilmektedir. Tarımsal gelirlerin düzenli vergilendirilememesinin nedenleri çiftçilerin kayıt sistemlerini takip etmemesi, eğitim seviyesi düşüklüğü, işletme içi tüketimin ayrılamaması, işletmelerin parçalılık oranı, tarımın doğa şartlarına bağlılığı ve gider tespitlerinin güçlüğü olarak sayılabilmektedir. Bu bağlamda tarımsal vergilerin ve etkilerinin incelenmesi, tarım sektöründe vergi potansiyelinin tespiti açısından önem arz etmektedir. Bu çalışma kapsamında, tarım sektörünün karşı karşıya kaldığı vergi uygulamaları ve bunların etkilerinin Türkiye örneği üzerinden değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

İkinci bölümde Türkiye'de tarımsal vergi uygulamaları dolaysız ve dolaylı vergiler ayrımı altında ele alınmıştır. Üçüncü bölüm ise tarımsal vergilerin aile çiftçiliği modeli altında değerlendirilmesine ayrılmış, bu bağlamda ilgili vergi mevzuatında aile çiftçiliğine yönelik korumacı vergi politikalarının varlığı araştırılmıştır. Gıda güvenliği ve sürdürülebilir tarımsal üretim açısından önemli bir yere sahip olan aile çiftçileri Türkiye'de en yaygın tarımsal işletme modelini oluşturmaktadır. Bu nedenle aile çiftçiliği bir yandan önemli bir vergi potansiyeli yaratırken, bir yandan da sürdürülebilir tarımsal üretim için aile çiftçiliğine yönelik korumacı politikaların gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

2. Türkiye'de Tarımsal Vergiler

Türkiye'de tarımsal faaliyetten alınan vergiler; gelirlerden alınan vergiler (gelir vergisi ve kurumlar vergisi), servetten alınan vergiler; (emlak vergisi kapsamında arazi vergisi), mal ve hizmetlerden

(harcamalar üzerinden) alınan vergiler (KDV ve ÖTV) ve ihracat ve ithalattan alınan vergiler (gümrük vergileri vb) olarak sınıflandırılabilir (Tufan; 1988). Tarım kesiminin vergilendirilmesi 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu (GVK) ile 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu (EVK) gereğince yapılmaktadır (Gün ve Eraktan, 2005). Ayrıca Tarımsal faaliyet ile uğraşanlar dolaylı olarak yapmış oldukları harcamalar üzerinden 3065 sayılı Katma Değer Vergisi (KDV) ve 4760 sayılı Özel tüketim vergisi (ÖTV) kanunlarına göre ve ihracat ve ithalat yapılması durumunda 4458 sayılı Gümrük Kanununa göre vergilendirilmektedir.

Tufan (1988) vergilerin dolaysız ve dolaylı olarak ayrımında dört farklı dayanak olduğunu ileri sürmektedir. Buna göre;

1- *"Vergi toplama tekniği açısından matrahı daha önceden tahmin olunabilen vergiler dolaysız vergi, vergi konusu geçici, daha evvelden tahmin edilemeyen ve bir takım tesadüfi olaylardan meydana gelen vergiler ise dolaylı vergilerdir.*
2- *Tepki ve etki yapabilme olanağına dayanan ayrıma göre verginin mükellefi ile ödeyeni aynı kimse ise bu tür vergiler dolaysız, mükellef ile vergiyi ödeyen değişik kimseler ise bu tür vergilere de dolaylı vergiler denir.*
3- *Vergi verme kabiliyetinin belirtisine dayanan ayrıma göre; konuları vergi verme kabiliyetinin devamlı veya vasıtasız ifadesi olan vergiler dolaysız, konularında geçici veya vasıtalı nitelikte bir vergi verme kabiliyeti beliren vergiler dolaylıdır.*
4- *Vergi verme kabiliyetinin amaçlama şekline dayanan ayrıma göre ise; vergi verme gücünü doğrudan doğruya amaçlayan vergiler dolaysız, vergi verme gücünü vasıtalı olarak amaçlayanlar ise dolaylı vergilerdir".*

Tarımsal vergiler dolaysız ve dolaylı vergi ayrımına göre incelendiğinde, gelir ve servet üzerinden alınan vergiler ile emlak vergileri içerisinde yer alan bina ve arazi vergileri dolaysız vergiler grubunda, Katma Değer Vergisi (KDV), Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) ve gümrük vergileri dolaylı vergiler grubunda yer almaktadır (Tufan, 1988).

2.1. Dolaysız Vergiler

Tarımsal vergiler dolaysız ve dolaylı vergi ayrımına göre incelendiğinde, gelir ve servet üzerinden alınan vergiler ile Emlak vergileri içerisinde yer alan bina ve arazi vergileri dolaysız vergiler grubunda yer almaktadır.

2.1.1. Tarımsal Gelirin Vergilendirilmesi

GVK' nun 53. maddesine göre Türkiye'de çiftçiler tevkif (stopaj) yöntemi ve gerçek usul yöntemi olmak üzere iki ayrı yönteme göre vergilendirilmektedir (Eraktan, 2007; Gün ve Eraktan, 2005; Anonim, 1961).

Tevkif (stopaj) yöntemine göre ürünlerin satışı sırasında satış bedeli üzerinden belli bir oranda gelir vergisi kesintisi yapılır ve arda kalan kısım çiftçiye ödenir. Bu yöntem bir takvim yılı içinde dikkate alınacak olan tarımsal işletme büyüklüğü kanunda (GVK' nun 54. Maddesinde) belirtilen işletme büyüklüğü sınırlarını aşmayan çiftçilere uygulanmaktadır. Stopaj oranları % 2 - % 4 arasında değişmektedir. Ürünün ticaret borsasında tescil edilip satılması halinde, borsa harici satışlara göre daha düşük stopaj oranı uygulanmaktadır.

Kesinti oranları:

"a- Ticaret borsalarında tescil ettirilerek ve toptancı hallerinde işlem görerek satın alınan bitkisel ürünler için %2, hayvan ve bunların ürünleri ile kara ve su avcılığı için % 1 dir.

b- Ticaret borsalarının ve toptancı hallerinin dışındaki alım-satım işlerinde bitkisel ürünler için %4, hayvan ve hayvansal ürünler ve kara ve su avcılığı ürünleri için % 2 dir."

Bu yönteme göre vergilendirilen çiftçiler elde ettikleri kazançlar için gelir vergisi beyannamesi vermek zorundandırlar ve defter tutma yükümlülükleri bulunmamaktadır. Bu yöntemde vergilendirme isteğe bağlı olarak gerçekleşmekte ve çiftçilerin bağlı oldukları vergi dairesine yazılı istekte bulunmaları halinde gerçek usule geçme hakları bulunmaktadır (Eraktan, 2007; Gün ve Eraktan, 2005; Anonim, 1961). Kaynakta kesinti yapılması açısından, çiftçinin kazancının gerçek usulde tespit edilip edilmemesinin önemi bulunmamaktadır. Ancak gerçek usulde vergilendirilmeyen çiftçiler açısından

yapılan kesinti nihai vergileme olurken, kazancı gerçek usulde tespit eden çiftçiler, kesinti suretiyle ödenen vergileri (stopajları) beyanname üzerinden hesaplanan gelir vergisinden mahsup etmek imkânına sahiptirler (Hayran, 2013; Anonim, 1961).

Gerçek usulde vergilendirme ise zirai işletme hesabı ve bilanço esası olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. Zirai işletme hesabına göre bir hesap dönemi içinde elde edilen gelirler ile giderler arasındaki olumlu fark zirai kazancı oluşturmaktadır. Bu hesaba göre vergilemede çiftçiler, çiftçi işletme defteri tutmaktadırlar ve işletme defterinin sol tarafına giderleri, sağ tarafına ise gelirlerini kaydetmektedirler. Bilanço esasına göre vergilendirmede defter tutma zorunlulukları bulunmamakta olup çiftçiler diledikleri takdirde bu yönteme göre defter tutacaklardır. "*Ancak çiftçilerin yatırım indiriminden ve yetişmesi uzun zaman alan ve kesilip satılmak üzere yetiştirilen ağaçların giderlerinin, ağaçların satıldığı yıl hariç olmak üzere her yıl belirlenen yeniden değerleme oranında artırılarak aktifleştirilmesi uygulamasından yararlanabilmeleri için bilanço esasını uygulamaları zorunludur. Buna göre çiftçiler Yevmiye Defteri, Defteri-i Kebir, Envanter Defteri ve Günlük Kasa Defterini tutmak zorundadırlar*" (Eraktan, 2007; Gün ve Eraktan, 2005; Anonim, 1961).

GVK'nun 54. maddesinde belirlenen işletme büyüklüğü ölçülerini aşan (bitkisel ürünlerde dekara, hayvansal ürünlerde hayvan sayısına ve alet makine sayısına göre belirlenen ölçütlerin üzerinde olan) çiftçiler ile bir biçerdövere veya bu mahiyetteki bir motorlu araca veya on yaşına kadar ikiden fazla traktöre sahip olan çiftçilerin kazançları gerçek usule göre vergilendirilirler. GVK' na göre gelire göre artan oranlarda gelir vergisi oranı uygulanmaktadır. Buna bağlı olarak gerçek usulde vergilendirilen tarımsal işletmeler kazançlarının ve iratlarının % 15 ila % 35 arasında değişen bir oranını gelir vergisi olarak ödemektedirler (Hayran, 2013; Anonim, 1961).

2.1.2. Emlak Vergisi Kapsamında Arazi Vergisi

1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu (EVK), Türkiye sınırları içerisinde bulunan binalardan ve arazilerden alınacak olan vergi düzenlemelerini içermektedir (Anonim, 1970). Yasanın 4. maddesi vergi muafiyet ve istisnalarını düzenlemektedir. Bu maddede tarımsal üretim için ayrılmış bulunan binaların bu yasa kapsamında vergilendirilmeyeceği belirtilmektedir. Çiftçiler, kiraya vermemek ve kendi tarımsal faaliyetlerinde kullanmak koşulu ile sahip oldukları makine, samanlık, arabalık, ağıl, kümes, koruma mahalleri, seralar ve benzeri binalar ile bekçi bina, kulübe ve barakaları vergiden muaf tutulmuştur. Su ürünleri üreticileri ise, üretimde kullandıkları ağ ve alet depoları, kayıkhaneler ve işçi, bekçi bina ve kulübelerine sahip olmalarından dolayı vergiden muaf tutulmuşlardır. Belediyesi olmayan ve bir belediye ve mücavir olan sınırları dışında bulunan köylerdeki topraklar arazi vergisinin dışında bırakılmışlardır. Ancak köylerdeki bina ve toprakların tamamı beyana tabi tutulmuşlardır. Ayrıca, EVK' nun 14. maddesine göre "*belediye ve mücavir alan sınırları içinde bulunan tarım topraklarının(arsalar hariç) toplam vergi değerinin 250 milyon lirası vergiden istisna edilmiştir.*" *Aynı yasanın 18. maddesindeki yapılan değişiklik ile arazi vergisinin oranı arsa özelliğindeki topraklar dışında binde bir, arsalar için ise binde üç olarak belirlenmiştir. Bakanlar Kurulu belirlenen bu oranları yarısına kadar indirmeye veya üç katına kadar artırmaya yetkili kalınmıştır*" (Gün ve Eraktan,2005; Anonim 1970).

Yasa Koyucu tarımsal üretimin stratejik önemi ve tarım arazisinin amaç dışı kullanımının engellenebilmesi amacıyla EVK'nin 15. maddesinde tarım arazisine yönelik bazı geçici muaflıklar getirmiştir. Bu maddeye göre, "*toprak ve topoğrafik özellikleri ve erozyon gibi sınırlayıcı faktörler sebebiyle kültür bitkilerinin yetişmelerini engelleyen araziden; bataklık, turbiyer, çorak, makilik, çalılık, taşlık ve sair haller dolayısıyla üzerinde tarım yapılamayan sahaların, ıslah tedbirleriyle yeniden tarıma elverişli hale getirilmesinde 10 yıl; Teknik, ekonomik ve ekolojik bakımlardan gerekli şartları haiz olan arazide yeniden fidanla dikim veya aşılama veya yeniden yetiştirme suretiyle ağaçlık, meyvelik, bağ ve bahçe meydana getirilmesinde asgari 2 yıl, azami 15 yıl süreyle arazi vergisinden muaf tutulmaktadır*" (Hayran, 2013; Gün ve Eraktan, 2005; Anonim, 1970).

2.2. Dolaylı Vergiler

Tarımsal vergiler dolaysız ve dolaylı vergi ayrımına göre incelendiğinde harcamalar üzerinden alınan Katma Değer Vergisi (KDV) ve Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) ile ithalat üzerinden alınan gümrük

vergileri dolaylı vergiler grubunda yer almaktadır. Bu çalışmada dolaylı vergilerden KDV inceleme kapsamına alınmıştır.

2.2.1 Katma Değer Vergisi (KDV)

Geniş halk kitleleri tarafından tüketilen malların vergilendirilmesi ile vergi gelirleri açısından yaygın bir tabanın sağlanması mümkündür. Bu tip tüketim malları için yapılan harcamalar düşük gelirli kişilerin bütçelerinde önemli bir yer tutmakta ve kişinin geliri arttıkça önemini kaybetmektedir. Katma değer vergisi (KDV) ile üretim zincirinin her aşamasında vergi alınmaktadır. KDV mal ve hizmetin el değişiminde alınan, vergi indirimine imkân tanıyan bir satış vergisidir.

KDV, Türkiye'de 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanununa dayanılarak tahsil edilmektedir. Buna göre; KDV'nin mükellefi, mal veya hizmeti satın alan kişi, vergi sorumlusu ise mal veya hizmeti satan kişidir. KDV üretimin her aşamasında tüketiciye yansıtılarak KDV'nin esas yüklenicisi son tüketici olmaktadır. İşletmeler sattıkları mal veya hizmet karşılığı tahsil ettikleri KDV'den (Hesaplanan KDV), mal veya hizmet satın alımlarında ödedikleri KDV'yi (İndirilecek KDV) mahsup ettikten sonra kalan miktarı vergi dairelerine yatırmak zorundadırlar. KDV oranları Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenmektedir. Son alınan Bakanlar Kurulu Kararına göre KDV oranları % 1 ila % 18 arasında değişmektedir (Anonim, 2011).

Temel gıda ürünlerinden, kuru üzüm, kuru incir, fındık, Antep Fıstığı, buğday, mısır, kuru fasulye, mercimek gibi ihraç potansiyeli yüksek zirai mahsullerin toptan satışlarından ve hallerde toptan satışı gerçekleşen sebze meyveden alınan KDV oranı % 1'dir. Bu ürünlerin perakende satışlarında, gıda ürünlerinde ve hayvan yemlerinde KDV oranı % 8 iken, tarım sektöründe de kullanımı yoğun olan benzin, motorin vb yakıt ve traktörde ise uygulanan KDV % 18'dir (Bilici, 2011). Tarım işletmelerinin KDV konusunda bazı sorunları bulunmaktadır.

Tarım dışı sektörlerde, verginin tüketiciye yansıtılması sonucu maliyet masrafı haline dönüşmeyen KDV, tarımda üreticiler tarafından karşılanmak zorunda kalmakta ve maliyet masrafına dönüşmektedir. Ağırlıklı olarak stopaj usulüyle vergilendirilen tarım işletmelerinin, hesaplanan ve indirilecek KDV şeklinde mahsup işlemi yapma imkânları bulunmamaktadır. Bu durum tarım kesimi açısından tarımsal girdilere ödenen KDV yükünün üreticide kalması anlamına gelmektedir. Bu sebeple tarım kesimine yönelik vergi politikaları gözden geçirilerek, tarım kesimi aleyhine işleyen bu durumun düzeltilmesi gerekmektedir (Hayran, 2013).

3. Aile Çiftçiliği Açısından Tarımsal Vergilerin Değerlendirilmesi

Aile çiftçiliği modeli tüm dünyada tarımsal üretim faaliyetinde en yaygın yapıyı oluşturmaktadır. FAO (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü) tarafından yapılan tanıma göre aile çiftliği "bir hane halkı tarafından yönetilen ve işletilen, aynı zamanda işgücünün büyük bölümünün aynı hane halkı tarafından sağlandığı tarımsal birimi" ifade etmektedir (Anonim, 2014). Türkiye'de aile çiftçilerinin büyük bir bölümünün küçük tarım işletmeleri olmasından yola çıkılarak bu çalışmada tarımsal vergilendirme ile ilgili çalışmalarda ve vergi mevzuatında geçen küçük tarım işletmeleri aile çiftçiliği kapsamında değerlendirilmiştir.

Türkiye'de en yaygın tarım işletmesi modelinin aile çiftçiliği modeli olması ve aile çiftliklerinin büyük bir bölümünün küçük tarım işletmeleri olmaları bu kesimde uygulanacak olan vergilendirmede güçlükler yaratmaktadır. Tarım sektöründe kişi başına düşen gelirin düşük olması, vergilendirme ile bu kesimin gelirlerinin daha da azaltılması anlamına gelecektir. Ancak bunun yanında bu kesimin vergilendirilmemesi vergi gelirleri açısından büyük bir kayıp yaratarak tarımsal kalkınmanın önünde bir engel teşkil edebilecektir (Gün ve Eraktan, 2005).

Türkiye'de vergi gelirleri içerisinde dolaylı vergilerin payının yıllar itibarı ile artış gösterdiği görülmektedir. Bununla birlikte vergi gelirleri içinde dolaylı vergilerin ağırlığı etkinlik kayıplarına ve rekabet eşitsizliğine yol açmaktadır. Türkiye'de 2011 yılı verilerine göre dolaylı vergi gelirlerinin % 45,3 ünü KDV, % 37 'sini ise ÖTV oluşturmaktadır (Mutlu ve Çelen, 2012). Tarım dışı sektörlerde, verginin tüketiciye yansıtılması sonucu maliyet masrafı haline dönüşmeyen KDV, tarımda üreticiler tarafından karşılanmak zorunda kalmakta ve maliyet masrafına dönüşmektedir. Ağırlıklı olarak stopaj usulüyle vergilendirilen tarım işletmelerinin, hesaplanan ve indirilecek KDV şeklinde mahsup işlemi

yapma imkânları bulunmamaktadır. Bu durum tarım kesimi açısından tarımsal girdilere ödenen KDV yükünün üreticide kalmasına sebep olmaktadır. Tarım ürünlerinin pek çoğunda düşük oranlı KDV uygulanmasına karşın, tarımsal girdilerde (yakıt, traktör vb) KDV % 18 olarak alınmaktadır. Genellikle stopaj yöntemi ile vergilendirilen aile çiftçisi bu vergi yükünü de üstlenmektedir. Dolayısı ile Aile çiftçiliği üzerinde dolaylı vergi yükünün tarım dışı sektörlere göre daha ağır etkileri olmaktadır.

4. Sonuç ve Öneriler

Zirai kazancın stopaj yöntemi ile vergilendirilmesi iki açıdan aile çiftçiliğini olumsuz etkilemektedir. İlk olarak stopaj yöntemi ile vergilendirilen küçük tarım işletmeleri diğer sektörlerde faaliyet gösteren işletmeler gibi, hesaplanan ve indirilecek KDV şeklinde mahsup işlemi yapma imkânına sahip değildir. Bu nedenle tarımsal girdi alımlarında çiftçi KDV yükünü üstlenmek durumunda kalmaktadır. Ayrıca stopaj usulünün kayıt tutma zorunluluğu getirmemesi küçük aile işletmelerinde kayıt tutulmamasını teşvik etmektedir. Bu da aile çiftçiliğine yönelik verilere ulaşmayı engellemekte, buna bağlı olarak ekonomik analizlerin yapılması önünde bir engel teşkil etmektedir. Hem aile çiftçiliğine yönelik sağlıklı tarım politikalarının belirlenmesinde hem de uygulanan politikaların tarım kesimine etkilerinin analiz edilmesi açısından bu kayıtlara ihtiyaç duyulmaktadır (Hayran, 2013).

Türkiye'de dolaylı vergilerin vergi gelirleri içindeki payı yıllar itibarı ile artış göstermektedir. 2011 yılında vergi gelirlerinin yaklaşık % 68'ini dolaylı vergiler oluşturmaktadır (Mutlu ve Çelen, 2012). Stopaj yöntemine göre vergilendirilen çiftçiler tarımsal girdiler için ödemiş oldukları KDV ni indirme olanağına sahip olamadığından dolaylı vergilerin yükü aile çiftçiliği üzerinde daha fazla etkili olmaktadır.

Çalışmamız sonucunda sektörle ilgili ulaştığımız değerlendirmelerden bir diğeri ise, ürünler ve bölgeler bazında doğrudan ve dolaylı vergilerin değerlendirilmesine olan ihtiyaçtır. Literatürde vergilendirme politikalarının etkinliğini sahada ölçen ve yeni politika bileşenleri üretebilecek çalışmalara ivedilikle ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışmalar kapsamında işletme ölçeklerinin göz önünde bulundurulması ve küçük aile işletmeleri için özel soruların incelenmesi de tarım sektörünün sürdürülebilirliği ve maliye politikaları için önem arz etmektedir. Bu bağlamda, araştırmacıların özel uygulamalara yönelmesi sektör, bilim dalı ve maliye politikalarına katkıları bulunacağı anlaşılmaktadır.

Kaynaklar

Anonim, 2014. "CAP 2014-2020 Tools to Enhance Family Farming: Opportunities and limits",Directorate-General for Internal Policies, Policy Department B: Structural and Cohesion Policies, Agriculture, European Parliament. http://www.europarl.europa.eu/studies (Erişim: 10.08.14).

Anonim, 1970. Emlak vergisi kanunu. Kanun No: 1319, Resmi Gazete No: 13576, Ankara.

Anonim, 1961. Gelir vergisi kanunu. Kanun no: 193, Resmi Gazete No: 10700, Ankara.

Bilici, N. 2011. Vergi Hukuku. Seçkin Yayınları, 26. Baskı, Ankara.

Eraktan, S. 2008. Maliye. Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Yayın No:1561, Ders Kitabı:514, genişletilmiş 3. Baskı, Ankara.

Gün S, Eraktan S. "Tarımsal Mülkiyet Rejimi ve Vergilendirme", Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi, 2005, 2.Cilt, s.1197-1207.

Hayran, S. 2013. "Türkiye'de Tarım Kesiminin Vergilendirilmesi", Iğdır Üni. Fen Bilimleri Enst. Der. / Iğdır Univ. J. Inst. Sci. & Tech. 3(1): 69-72, 2013.

Mutlu, A. Çelen. M. 2012. "Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Türk Mali Sistemi İçerisindeki Yeri: Siyasal, Sosyal ve Ekonomik Sonuçları", Yayın No: TÜSİAD-T/2012-10/532, İstanbul. www.tusiad.org.tr (Erişim: 10.08.14)

Tufan , A. 1988. Türkiye'deki Tarımsal Vergiler Üzerine bir İnceleme. Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Yayınları:1087, Tarım Ekonomisi Bölümü, Ankara.